

Seksualnost i mladi u Primorsko- goranskoj županiji

Gdje smo danas?

**UDRUGA
PARITER**

Uvod

Mlade osobe (od 14 do 19 godina) o vlastitoj seksualnosti i rodu svakodnevno primaju desetke zbunjujućih, konfliktnih te ponekad krivih informacija. Istraživanja i izvješća pokazuju da se integracijom sveobuhvatne seksualne edukacije unutar školskog kurikuluma u donošenju informirane odluke o vlastitom tijelu i životu, kao i razvijanju pozitivnih stavova, kako o sebi, tako i ljudima koji ih okružuju mladima i djeci¹ može značajno pomoći. Mnoge su države odavno uvele neke od oblika edukacije o navedenim temama, ali su te iste edukacije istovremeno nerijetko, u smislu provedbe, ili manjkave i/ili je riječ o apstinencijskim programima. Seksualni je odgoj u međuvremenu postao kontroverzom suvremenog društva i veoma često zaokuplja medijski prostor, kao i političku i religijsku sferu.

Pravo na pristup potpunoj seksualnoj edukaciji za mlade temelji se na međunarodno priznatim sporazumima koji od država potpisnica traže garanciju cjelokupne zaštite zdravlja, dobrobiti i dostojanstva svake građanke i građanina. Temeljni dokument o ljudskim pravima², Opća deklaracija o ljudskim pravima, u članku 26., stavak 2. propisuje: „Obrazovanje mora biti usmjereno punom razvoju ljudske osobnosti i jačanju poštovanje ljudskih prava i temeljnih sloboda...”; podredno, države su navedeno dužne osigurati svim mladim ljudima u državi.

Cilj ove publikacije jest ukazati na važnost implementacije potpune seksualne edukacije u škole u Republici Hrvatskoj. S obzirom na duboke podjele u društvu koje prate ovu temu, ali i rast konzervativnih struja koje nastoje promovirati osobna i religijska uvjerenja, moramo otvoriti raspravu o tematici i truditi se mladima u što kraćem roku omogućiti edukaciju 21. stoljeća koja će im pomoći u donošenju odluka i izgradnji društva mira i tolerancije. Hrvatska se i dalje bori s religijskim, kulturološkim i povijesnim dogmama koje svjesno priječe pravo mladih na seksualno obrazovanje i koje nastoje implementirati manjkave programe, temeljene ne na znanstvenim činjenicama, već religijskom nauku.

¹ EMERGING EVIDENCE, LESSONS AND PRACTICE IN COMPREHENSIVE SEXUALITY EDUCATION (2015)

² OPĆA DEKLARACIJA O LJUDSKIM PRAVIMA

Gdje je potpuna seksualna edukacija u Hrvatskoj 2016. godine?

Nije dostupna. Kako navodi Aleksandar Štulhofer, sociolog i stručnjak na polju seksualnosti mladih: „Sustavne seksualne edukacije u hrvatskim školama nema, niti je ikada zaživjela u povijesti hrvatskoga školstva. Postoje tek fragmentarne informacije, najčešće na satovima biologije i vjeronauka ili u obliku predavanja, organiziranih dobrom voljom ravnatelja ili nekih nastavnika, na kojima liječnik školske medicine ili ginekolog govori o reproduktivnom zdravlju. Tek manjina adolescenata tijekom četiri godine srednjoškolskog školovanja nešto sazna o ljudskoj seksualnosti i to obično jednokratno. Sadržaji su isključivo informativni i ne utječu na ponašanje. Tako se na satovima vjeronauka možda i spomene ljudska spolnost, no isključivo u kontekstu religijske dogme o prihvatljivosti seksualnosti isključivo unutar bračne veze.”³

Sustavne seksualne edukacije u hrvatskim školama nema, niti je ikada zaživjela u povijesti hrvatskoga školstva. Postoje tek fragmentarne informacije, najčešće na satovima biologije i vjeronauka ili u obliku predavanja, organiziranih dobrom voljom ravnatelja ili nekih nastavnika.

Prema dr. sc. Martyju Klainu, uglednom terapeutu i seksualnom edukatoru iz SAD-a, prepreke koje stoje na putu seksualnoj pismenosti u Hrvatskoj jesu: *krive informacije* — npr. da djevojke ne masturbiraju ili da pornografija potiče na seksualne zločine; *pogrešna vjerovanja* — npr. da osobe koje masturbiraju u braku ne vole svoje partnere ili da s onima koji vole oralni seks nešto nije u redu; *religijska podučavanja* — npr. da Bog mrzi određeno seksualno ponašanje ili da su oni koji stupaju u predbračne seksualne odnose nemoralni; *strah od različitosti* koji homoseksualnost proglašava „zaraznom“, a seksualnu edukaciju promidžbom seksualne aktivnosti i/ili uvjerenje da je seks nešto loše i da su informacije o seksualnosti opasne.⁴

Više od 80 posto mladih i preko 70 posto njihovih roditelja podupire ideju školskog programa seksualne edukacije (SE)⁵. Iako je u škole uveden Zdravstveni odgoj, u praksi se edukacija mladih o seksualnosti i odgovornom seksualnom ponašanju rijetko provodi. Tako je najčešći izvor informacija mnogim mladima tek Internet ili interakcija s vršnjacima. Posljednje nacionalno istraživanje o cjelovitoj seksualnoj edukaciji govori da je 83,8 posto mladih mišljenja kako bi se SE trebalo uvesti u hrvatske škole. Sve ponuđene teme cjelovite seksualne edukacije, izvedene iz UNESCO-vih Međunarodnih smjernica za seksualnu edukaciju, ocijenjene su važnima, s time da su od iznimne važnosti mladi procijenili teme spolno prenosivih bolesti te načine zaštite, trudnoću i roditeljstvo, kao i seksualno uznemiravanje i zlostavljanje u adolescent-

³ MATICA HRVATSKA, VIJENAC 287 (2005)

⁴ VLAH N. SPOLNI ODGOJ U ŠKOLAMA: NETOČNE INFORMACIJE KRIJU BROJNE OPASNOSTI NARODNI ZDRAVSTVENI LIST, BROJ 616-617/2011

⁵ SEKSUALNA PERMISIVNOST, EGALITARNOST I ODGOVORNOST: LONGITUDINALNO ISTRAŽIVANJE SEKSUALNOSTI U KASNOJ ADOLESCENCIJI, 1998-2003. (ŠTULHOFER, JUREŠA I MAMULA, 1999; 2000; 2004)

skim vezama. Većina mladih smatra da bi takav program trebao biti integrirani dio formalnog obrazovanja.⁶

Prema nizu istraživanja provedenih u Hrvatskoj, prosječna dob stupanja u spolne odnose za djevojke je 17 godina i 16 godina za dječake. Rane spolne odnose ima oko petina petnaestogodišnjaka u Hrvatskoj, odnosno 26 posto dječaka i 13 posto djevojčica.⁷

Ispitivanje *Seksualnost mladih u Hrvatskoj*⁸ iz 2005. godine ukazuje na povećanje seksualne aktivnosti mladih u odnosu na 1972. godinu. „Dok je 1972. godine tek jedina trećina djevojaka u dobi od osamnaest ili devetnaest godina imala iskustvo seksualnog odnosa, 2005. godine istovrsno iskustvo iskazuje dvije trećine ispitanica.“ Svaki peti spolno aktivni petnaestogodišnjak prilikom posljednjeg spolnog odnosa nije koristio nikakvu zaštitu. Dio njih naveo je da koristi manje pouzdane metode zaštite od trudnoće kao što su *plodni dani* i *prekinuti snošaj*. U 2010. godini 30 posto mladih u dobi od 18 do 25 godina prilikom prvog spolnog odnosa nije koristilo prezervativ, dok je prilikom posljednjeg spolnog odnosa njih 45 posto također nije koristilo prezervativ, a samo 20 posto je izjavilo da dosljedno koristi ovu vrstu zaštite.⁹ Razvidno je kako fragmenti koje mladi imaju priliku čuti, a vezani su uz biologiju i reprodukciju, doista ne pružaju dostatna znanja za donošenje odgovornih odluka.

Sveobuhvatna seksualna edukacija — kratka povijest

Zanimljivo je da su se promišljanja o edukaciji o seksualnosti u Sjedinjenim Američkim Državama pojavila već krajem 19. stoljeća. U to doba pokrenute su masovne zdravstvene kampanje s ciljem „reguliranja seksualnosti“ i naglašavanja važnosti niskorizčnih ponašanja koja su trebala umanjiti epidemiju kolere i sifilisa. Nacionalna udruga za obrazovanje 1892. je godine¹⁰ edukaciju o seksualnosti počela promovirati kao važan dio nacionalnog obrazovnog kurikuluma.

Za vrijeme Jugoslavije, u 1960-tim godinama prošlog stoljeća, spolni je odgoj bio eksperimentalno uveden u neke zagrebačke osnovne škole i na taj je predmet na tjednoj bazi alociran jedan školski sat. Prvi udžbenik za seksualni odgoj tiskan je 1965. godine, dok su nastavnici i nastavnice svoj priručnik dobili tek 1973. godine.¹¹ Predmet *Seksualni odgoj* bio je daleko od progresivnog, no ostaje činjenica da su učenici i učenice tada imali priliku slušati o temama koje su u današnjem hrvatskom druš-

⁶ STAVOVI O CJELOVITOJ SEKSUALNOJ EDUKACIJI U HRVATSKIM ŠKOLAMA (MODRIĆ, ŠOH I ŠTULHOFER, 2011).

⁷ PONAŠANJE U VEZI SA ZDRAVLJEM U DJECE ŠKOLSKE DOBI 2009/2010, HZJZ

⁸ SEKSUALNOST MLADIH U HRVATSKOJ (A. ŠTULHOFER ET AL, 2005.)

⁹ CHANGES IN HUMAN IMMUNODEFICIENCY VIRUS AND SEXUALLY TRANSMITTED INFECTIONS-RELATED SEXUAL RISK TAKING AMONG YOUNG CROATIAN ADULTS: 2005 AND 2010 POPULATION-BASED SURVEYS (LANDRIPET I SUR, 2011.)

¹⁰ HISTORY OF SEX ED, ADVOCATES FOR YOUTH (2010.)

¹¹ VOXFEMINAE (2016.)

tvu „osjetljive“. Tema prvog razreda bila je *Rodila me majka*. Od drugog do četvrtog govorilo se o tjelesnom rastu i razvoju, zatim razlikama među spolovima te začeću i menstruaciji. U petom i šestom razredu obrađivale su se psihosomatske karakteristike puberteta te položaj djeteta unutar obitelji, dok je sedmi razred bio posvećen dvjema temama, i to *Zadovoljenje nagona* te *Biološke i socijalne potrebe čovjeka*. U završnom razredu osnovne škole mladi su ljudi učili o ljubavi, porodu, braku i obitelji, ali i o spolnim bolestima te kontracepciji. Iako je interes za ovakvim oblikom edukacije bio izuzetno velik, naposljetku su teme koje je spolni odgoj obrađivao ipak integrirane u ostale predmete.

Program se temelji na radionicama i predavanjima o spolnosti orijentiranima isključivo na katolička učenja o spolnosti i teologiji tijela pape Ivana Pavla II. Navedena učenja promoviraju apstinenciju od spolnih odnosa prije braka i Billingsovu metodu (prirodna metoda planiranja obitelji) kao jedine sigurne oblike kontracepcije.

Tema spolnog odgoja u Hrvatskoj, nakon osamostaljenja Republike, opet postaje aktivna - no u nešto izmijenjenom izdanju. Naime, kako je Republika Hrvatska od početka gradila svoj nacionalni identitet na uskoj povezanosti s Katoličkom crkvom, prvi pokušaji uvođenja edukacije o seksualnosti temelje se na programu TEENSTAR. TEENSTAR je 1980. godine osnovala redovnica Hanna Klaus, voditeljica Centra za prirodno planiranje obitelji u Washingtonu, SAD. Program se temelji na radionicama i predavanjima o spolnosti orijentiranima isključivo na katolička učenja o spolnosti i teologiji tijela pape Ivana Pavla II. Navedena učenja promoviraju apstinenciju od spolnih odnosa prije braka i Billingsovu metodu (prirodna metoda planiranja obitelji) kao jedine sigurne oblike kontracepcije, uz poticanje mladih da „... se na osobnoj razini oduševavaju za pogled na ljudsku spolnost u svjetlu kršćanskih i općeljudskih vrednota i razvijaju se prema istinskoj zrelosti i sposobnosti za pravu ljubav“.¹²

Navedeni program je 1997. godine dobio preporuku Nacionalnog katehetskog ureda Biskupske konferencije te je iste godine i verificiran od strane Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa. Uredi Pravobraniteljice za djecu i Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova zaprimili su brojne pritužbe nevladinih organizacija prema kojima spomenuti program krši Ustav i zakone RH, točnije Zakon o jednakopravnosti spolova, Zakon o istospolnim zajednicama te Konvenciju o pravima djeteta.¹³

Usporedbe radi, u Danskoj je seksualni odgoj uveden davne 1970. godine. Dakle, čak cijelo jedno desetljeće iza Jugoslavije. No, ono što razlikuje zemlje Zapada od lokalnog konteksta je to što one spolni odgoj provode kontinuirano posljednjih 46 godina. Švedska je, s druge strane, programe spolnog odgoja uvela 1956. godine. U Nizozemskoj i Belgiji integriran je u cjelokupni školski program i obvezan je na svim razinama školovanja. Radi sustavne implementacije kvalitetnog seksualnog programa koji je integriran na svim razinama školskog sustava, zemlje poput Nizozemske i Belgije

¹² TEENSTAR

¹³ STAVOVI O CJELOVITOJ SEKSUALNOJ EDUKACIJI U HRVATSKIM ŠKOLAMA: REZULTATI NACIONALNOG ISTRAŽIVANJA MLADIH (MODRIĆ, ŠOH, ŠTULHOFER, 2011.)

bilježe najniže stope maloljetničkih trudnoća, abortusa, homofobnih ekscesa i rodne diskriminacije.¹⁴

Sredinom dvijetisućitih godina u Hrvatskoj postojala su dva programa seksualne edukacije, ranije spomenuti apstinencijski program TEENSTAR i MEMOAIDS, kao program vršnjačke edukacije koji za cilj ima prevenciju HIV-a/AIDS-a. Program su podržali Ministarstvo znanosti i MZOŠ, ali je 2004. doživio oštre kritike Hrvatske biskupske konferencije zbog čega je i drastično opao interes za sudjelovanjem.¹⁵

Kako niti TEENSTAR, niti MEMOAIDS nisu dobili potporu komisije Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, odlučeno je da će se u škole uvesti širi i sveobuhvatniji program Zdravstvenog odgoja. Tako se 2008. godine dogodio pokušaj implementacije programa seksualne edukacije koja se temelji na TEENSTAR načelima, i to inicijativom udruge GROZD, no prijedlog je odbačen.

UNESCO je 2009. godine Ministarstvu obrazovanja Republike Hrvatske dostavio Međunarodni naputak za seksualni odgoj. S obzirom na visoku infoliranost religije u donošenje sekularnih propisa u RH, skupine su se izuzetno brzo okomile na teme kao što su pobačaj, masturbacija i abortus, ne uzimajući u obzir da je Naputak orijentiran i na smanjenje broja oboljelih od AIDS-a i zaraženih HIV-om, smanjenje neželjenih trudnoća, i abortusa te učenje o emocionalnim i moralnim stranama seksualnosti.

Posljednji pokušaj uvođenja seksualne edukacije u sklopu Zdravstvenog odgoja dogodio se 2013. godine, no neslavno je propao kada je Ustavni sud zabranio cijeli Kurikulum odgoj, a radi modula četiri koji je obrađivao teme o spolnoj i rodnoj ravnopravnosti te spolno odgovornom ponašanju. Postupak za ocjenu ustavnosti pokrenut je na zahtjev udruga Grozd i Reforma, HSP-a 1861 te građana/ki koji su zatražili ukidanje odluke ministra Željka Jovanovića (SDP) o uvođenju kurikuluma.

Iako je dio javnosti pružao veliki otpor uvođenju ikakve edukacije o spolnosti i rodnoj ravnopravnosti, dio zdravstvenog odgoja ipak se bavi tim temama. Modul 4 uključuje teme o spolnoj i rodnoj ravnopravnosti te spolno odgovornom ponašanju i prigodno je nazvan *Spolna/rodna ravnopravnost i spolno odgovorno ponašanje*. Zdravstveni odgoj provode razrednici u sklopu sata razrednog odjela, pri čemu im je Agencija za odgoj i obrazovanje kao pomoć izdala priručnike za učitelje, nastavnike i stručne suradnike u razrednoj nastavi, osnovnoj te srednjoj školi. Priručnici su izdani u tiskanom obliku, a putem web portala Agencije za odgoj i obrazovanje mogu se nabaviti i u elektronskom obliku. Osim toga, razrednicima nisu pruženi sustavni oblici edukacije za provođenje programa. U tablici niže popisane su teme modula *Spolna/rodna ravnopravnost i spolno odgovorno ponašanje* za srednje škole.

¹⁴ SEKSUALNI ODGOJ U HRVATSKIM ŠKOLAMA — SEKSUALNA REVOLUCIJA ILI KULTURALNA EVOLUCIJA (PETROVIĆ, 2012)

¹⁵ STAVOVI O CJELOVITOJ SEKSUALNOJ EDUKACIJI U HRVATSKIM ŠKOLAMA: REZULTATI NACIONALNOG ISTRAŽIVANJA MLADIH (MODRIĆ, ŠOH, ŠTULHOFER, 2011.)

RAZRED	SADRŽAJI	BROJ SATI
1.	Razvijanje vještina potrebnih za odgovorno seksualno ponašanje I	2
1.	Emocije i komunikacija u vezi	1
1.	Medijski prikaz seksualnosti	1
2.	Razvijanje vještina potrebnih za odgovorno seksualno ponašanje II	2
2.	Spolno/rodno nasilje i nasilje u vezama	2
3.	Seksualna prava i stereotipi	1
3.	Seksualno zdravlje i najčešći seksualni problemi mladih	1
3.	Brak, roditeljstvo i obitelj	1
3.	Stigmatizacija i diskriminacija seksualnih manjina	2
4.	U 4. razredu nisu predviđeni sati u modulu „Stigmatizacija i diskriminacija seksualnih manjina“	

TABLICA 1: PRIKAZ SADRŽAJA MODULA „SPOLNA/RODNA RAVNOPRAVNOST I SPOLNO ODGOVORNO PONAŠANJE“ UNUTAR ZDRAVSTVENOG ODGOJA U SREDNJIJIM ŠKOLAMA

Internacionalni dokumenti koji uređuju pravo na pristup potpunoj seksualnoj edukaciji

„Pravo na pristup potpunoj seksualnoj edukaciji utemeljeno je u međunarodno priznatim ljudskim pravima, koja zahtijevaju od Vlada da garantiraju cjelokupnu zaštitu zdravlja, dobrobiti i dostojanstva, kako prema Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima, tako i da garantiraju dostupnost točne, znanstveno utemeljene potpune seksualne edukacije. Ova prava zaštićena su internacionalno ratificiranim ugovorima i nepostojanje takve edukacije je barijera za usuglašavanje s ostalim obvezama koje imaju za cilj osigurati pravo na život, zdravlje, nediskriminaciju i informiranje, što je zaključak koji podupiru i Odbor o pravima djeteta, Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW), te Odbor za gospodarska, socijalna i kulturna prava. Predanost pojedinih država za ostvarivanje tih prava ponovno je potvrđena od strane međunarodne zajednice, posebno Povjerenstva za populaciju i razvoj (CPD), koje je - u svojim rezolucijama 2009/12 i 2012/13 - pozvalo vlade pružiti mladim ljudima sveobuhvatno obrazovanje o ljudskoj seksualnosti, SRH i ravnopravnost spolova“¹⁶

Pravo na pristup potpunoj seksualnoj edukaciji utemeljeno je u međunarodno priznatim ljudskim pravima, koja zahtijevaju od Vlada da garantiraju cjelokupnu zaštitu zdravlja, dobrobiti i dostojanstva, kako prema Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima, tako i da garantiraju dostupnost točne, znanstveno utemeljene potpune seksualne edukacije.

Sukladno UNESCO-voj definiciji priznavanja prava na potpunu seksualnu edukaciju, u nastavku se nalaze potpuni paragrafi navedenih dokumenata koji uređuju pitanje se:

Međunarodna konferencija o stanovništvu i razvoju (1994.), paragraf 7.47: Državne Vlade, u suradnji s nevladinim organizacijama, trebale bi odgovoriti i reagirati na posebne potrebe adolescenata te u tu svrhu, razviti prikladne programe edukacije. Programi bi uključivali mehanizme podrške, edukacije i savjetovanja adolescenata u područjima rodних odnosa i ravnopravnosti, nasilja prema mladima, odgovornog seksualnog ponašanja, odgovornog planiranja obitelji, obiteljskog života, reproduktivnog zdravlja, seksualno prenosivih bolesti, HIV zaraze te sprječavanja širenja AIDS-a. Također, uključeni bi bili i programi reproduktivnog zdravlja, poput prevencije seksualnog zlostavljanja, prakse incesta, i dr. Navedeni bi programi, u svrhu promicanja pozitivnih društvenih i kulturnih vrijednosti, trebali adolescentima pružati potrebne informacije. Seksualno aktivnim adolescentima potrebni su posebna informiranost, usluge i savjetovanja o planiranju obitelji, a onima koji će postati roditelji, podrška tijekom trudnoće i ranog roditeljstva, i to od strane obitelji i zajednice. U tom bi slučaju adolescenti trebali biti u potpunosti uključeni u planiranje, implementaciju te procjenu takvih informacija i usluga, s posebnim naglaskom na roditeljske odgovornosti.

Međunarodna konferencija o stanovništvu i razvoju +5 (1999), paragraf 35(b): Svrhsishodno, edukaciju o stanovništvu i zdravstvenim pitanjima, poput seksualnih i reproduktivnih pitanja, uključiti u sve razine formalnog i neformalnog školovanja, s ciljem daljnjeg provođenja Programa Akcije. Program podrazumijeva promicanje dobrobiti adolescenata, rodne ravnopravnosti i pravednosti, kao i odgovornog seksualnog ponašanja, uključujući zaštitu od rane i neželjene trudnoće, seksualno prenosivih bolesti poput HIV i AIDS zaraze, seksualnog zlostavljanja, incesta i nasilja. Pritom bi se trebala osigurati aktivna uključenost i participacija roditelja, mladeži, članova zajednice i organizacija u svrhu održivosti, povećane pokrivenosti i učinkovitosti navedenih programa.

Međunarodna konferencija o stanovništvu i razvoju +5 (1999), paragraf 73(c): Svrhsishodno, na državnoj razini razviti planove djelovanja za adolescente i mladež, utemeljene na pravednosti i ravnopravnosti spolova, a koji će obuhvatiti područja obrazovanja, profesionalnog i stručnog osposobljavanja i mogućnosti zapošljavanja. Takvi bi programi uključivali mehanizme podrške, edukacije i savjetovanja adolescenata u područjima rodnih odnosa i ravnopravnosti, nasilja prema mladima, odgovornog seksualnog ponašanja, odgovornog planiranja obitelji, obiteljskog života, reproduk-

tivnog zdravlja, seksualno prenosivih bolesti, HIV zaraze te sprječavanja širenja AIDS-a (Program Akcije, para. 7.47). Adolescenti i mladi bi u planiranje, implementaciju i procjenu takvih informacija i usluga, s posebnim naglaskom na roditeljske odgovornosti, trebali biti u potpunosti uključeni. Posebna pažnja trebala bi biti usmjerena na mlade u nepovoljnom položaju.

Beijing+5 (2000) paragraf 79(f): Svrsishodno, razviti i provesti programe koji će adolescentima, na nediskriminatoran način, a kako bi učinkovito odgovorili na potrebe reproduktivnog i seksualnog zdravlja, pružiti potrebnu edukaciju, informacije i specifične i pristupačne usluge. Pritom bi se trebala uvažavati njihova prava na privatnost, povjerljivost, poštovanje te informiranu suglasnost. S druge strane, također se u obzir trebaju uzeti odgovornosti, prava i dužnosti roditelja i zakonskih skrbnika u pogledu osiguravanja prava djeteta iz Konvencije o pravima djeteta, 15 u skladu s djetetovim razvojnim sposobnostima, kao i u suglasnosti s Konvencijom o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena. Prilikom svih akcija koje se odnose na djecu, najbolji interesi djeteta od primarnog su značaja. Između ostalog, ovi bi programi trebali pomoći u izgradnji samopouzdanja adolescentica i preuzimanju odgovornosti za vlastite živote; promovirati ravnopravnost spolova i odgovorno seksualno ponašanje; podizati svijest o, spriječiti i liječiti seksualno prenosive bolesti, uključujući HIV/AIDS i seksualno nasilje i zlostavljanje; savjetovati adolescente o tome kako izbjeći neželjenu i ranu trudnoću.

Odnos društava prema potrebama reproduktivnog zdravlja adolescenata trebao bi se temeljiti na informacijama koje će im pomoći u dostizanju stupnja zrelosti za odgovorno donošenje odluka.

Svjetski program akcije za mlade, paragraf 56. Odnos društava prema potrebama reproduktivnog zdravlja adolescenata trebao bi se temeljiti na informacijama koje će im pomoći u dostizanju stupnja zrelosti za odgovorno donošenje odluka. Posebno, informacije i usluge dostupne adolescentima trebale bi osigurati upoznavanje vlastite seksualnosti i mlade zaštititi od neželjene trudnoće, seksualno prenosivih bolesti i posljedično, stanja neplodnosti. U tom pogledu, mladim muškarcima također se treba pružiti edukacija o poštivanju samoopredjeljenja žena, kao i raspodjeli seksualne odgovornosti te odgovornosti o reprodukciji.

CPD 2012, paragraf 26: Pozivi Vladama, s učešćem mladih i podrškom međunarodne zajednice, da pruže potpunu pažnju zadovoljavanju potreba mladih u pogledu reproduktivnog zdravlja kroz pružanje informacija, usluga i edukacije, pritom uvažavajući njihova prava na privatnost, povjerljivost i nediskriminaciju. Također, da im pruže sveobuhvatnu i znanstveno dokazanu edukaciju o ljudskoj seksualnosti, seksualnom i

reproduktivnom zdravlju, ljudskim pravima i rodnoj ravnopravnosti, kako bi se prema vlastitoj seksualnosti odnosili na pozitivan i odgovoran način.

CEDAW - *Convention on Elimination of All Forms of Discrimination Against Women* (Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena) stupila je na snagu 3. rujna 1981. godine kao globalni i sveobuhvatni pravno obvezujući međunarodni ugovor. Do sada ju je prihvatilo 185 država, odnosno više od 90 posto članica Ujedinjenih naroda među kojima je i Hrvatska. To je pravno obvezujući instrument za zemlje potpisnice koji je uspostavio međunarodni nadzorni mehanizam - Odbor za uklanjanje diskriminacije žena. Odbor putem razmatranja izvješća koje su mu države stranke obvezne podnositi nadzire kako se CEDAW primjenjuje. Hrvatska je svoje periodično 4. i 5. objedinjeno izvješće podnijela u 2015. godini. Članak 12. stavak 1. CEDAW konvencije kaže: „Države stranke poduzimaju sve odgovarajuće mjere radi uklanjanja diskriminacije žena u području zdravstvene zaštite kako bi osigurale, na osnovi jednakosti muškaraca i žena, dostupnost zdravstvenih usluga, uključujući one koje se odnose na planiranje obitelji.” Članak 12. stavak 1. Konvencije obvezuje države da poduzmu „sve odgovarajuće mjere” radi uklanjanja diskriminacije žena u području zdravstvene zaštite. Mjere nisu pobliže određene, ali trebaju osigurati dostupnost zdravstvenih usluga na osnovi jednakosti muškaraca i žena, uključujući one koje se odnose na planiranje obitelji. Odbor stoga preporučuje obrazovanje u vezi sa spolnim i reproduktivnim zdravljem te dostupnost kontracepcije i savjetovanja o planiranju obitelji kao obveze obaju partnera.¹⁷

Rezultati istraživanja u sklopu ovog projekta

Kako bi se ispitalo kako se i gdje mladi informiraju o seksualnosti, sastavljen je kraći upitnik. Upitnik se sastojao od 12 pitanja: nekih otvorenih (npr. “Gdje se informirate o seksualnosti?”) i zatvorenih, gdje su zaokruživali neke od ponuđenih odgovora (npr. “Učite li u školi o seksualnosti?”).

Dio učenika/ca anketu je ispunjavao u papirnatom obliku (učenici/ce Ekonomske škole Mije Mirkovića u Rijeci te učenici/ce Učeničkog doma Podmurvice), a dio na internetu (učenici/ce Građevinsko-tehničke škole Rijeka). Učenici/ce su ankete ispunjavali dobrovoljno i individualno. Anketu je ispunilo 330 učenika/ca, od čega 180 djevojčica i 148 dječaka u dobi od 14 do 17 godina. Na pitanje uče li o školi o seksualnosti, 43% učenika/ca odgovorilo je potvrdno, dok 17% nije bilo sigurno. 80% učenika/ca smatra kako školski program ne pokriva ono što žele znati o seksualnosti, dok ih 65% smatra kako informacije o seksualnosti koje dobiju u školi nisu dovoljne kako bi donijeli odgovorne odluke. Čak 74% učenika/ca misli kako škola treba više pažnje pridati temi

¹⁷ KRATKI VODIČ KROZ CEDAW (2004)

seksualnosti. 43% učenika/ca voljelo bi imati mogućost informiranja o seksualnosti putem izvannastavnih i/ili izvanškolskih programa.

Najviše učenika/ca o seksu se informira na različitim Internet portalima (27%), zatim u školi (14%) i kod roditelja (13%). 12% učenika/ca kaže kako se ne informira nigdje. Čak 7% ih se informira preko pornografskih sadržaja, mladići statistički značajno više od djevojaka.

Učenici/ce o seksu najviše pričaju s prijateljima/cama (42%) i roditeljima (23%), a manje s partnerom ili partnericom (7%), profesorima/cama (6%) ili nekim drugim osobama (8%). 14% učenika/ca kaže da o seksu ne pričaju s drugim osobama.

Zaključak

Uzimajući u obzir sve navedeno, očito je da je potpuna seksualna edukacija potrebna i nužno je integritati je u obrazovni sustav na višoj razini nego što je trenutno. Osim integracije potpune seksualne edukacije, nužno je educirati i predavače/ice i profesore/ice kako bi i oni o seksualnosti mogli pružati informacije temeljene na znanosti i činjenicama, a ne dogmama i vjervanjima.

Globalna istraživanja potvrđuju da navedeni programi odgađaju dob stupanja u seksualne odnose, smanjuju učestalost seksualne aktivnosti, zatim smanjuju broj seksualnih partnera te povećavaju statistike korištenja prezervativa i drugih kontraceptiva. Nadalje, važno je naglasiti da se mladi koji su o pitanjima seksualnosti educirani kroz integrirane programe temeljene na znanosti nisu ranije upuštali u seksualne odnose i nisu bili seksualno aktivniji od svojih vršnjaka/inja. U svijetu se koriste različiti programi koji uzimaju u obzir rasne, kulturološke i socioekonomske uvjete. Podaci Nacionalnog upitnika o rastu obitelji govore da su mlade osobe, dobi 15 do 19 godina, koje jesu bile u prilici educirati se o seksualnosti kroz prihvatljive programe, u 50 posto manje slučajeva bile neželjeno trudne nego one mlade osobe koje su sudjelovale u programima koji promoviraju apstinenciju.

Inicijativa *Advocates for Youth* je s ciljem sastavljanja liste dokazano učinkovitih programa provela dubinska istraživanja. Identificirali su ukupno dvadeset i šest programa, od kojih je potpuna seksualna edukacija uključena makar kao jedna komponenta programa. Ostali programi temeljili su se na ranim intervencijama. Od 23 učinkovita programa potpune seksualne edukacije 14 programa pokazalo je statistički značajne pomake u dobi prvog upuštanja u seksualne odnose kod mladih; 13 programa pokazalo je statistički značajna odstupanja u broju mladenačkih trudnoća, HIV-a ili drugih spolno prenosivih bolesti; 14 programa radi na tome da seksualno aktivne mlade ljude ohrabri na upotrebu prezervativa; 9 programa je potaknulo veću potrošnju drugih kontraceptiva; 13 programa aktivno je smanjilo broj seksualnih partnera među

mladima i/ili ukazalo na važnost monogamije u vezama; 10 programa je pomoglo seksualno aktivnim mladima da smanje utjecaj nezaštićenog seksa na svoj život.¹⁸

U Republici Hrvatskoj postoje samo tri centra za mlade u sastavu školske medicine odnosno zavoda za javno zdravstvo u kojima je dostupan i specijalist ginekologije, i to u Gradu Zagrebu, Primorsko-goranskoj županiji i Koprivničko-križevačkoj županiji. Mlade osobe često nisu upućene da postoje niti ta tri centra s obzirom na nedovoljno reklamiranje navedene usluge.

Kako je i naše istraživanje pokazalo, gotovo 43 posto učenika/ca bi voljelo imati mogućost informiranja o seksualnosti putem izvannastavnih i/ili izvanškolskih programa. Isto tako, 80 posto učenika/ca smatra kako školski program ne pokriva ono što žele znati o seksualnosti. Vrijeme je da država posluša mlade i njihove potrebe i počne raditi na tome da se njihove obrazovne želje ispune kako bi zajedno gradili rodno ravnopravno društvo.

¹⁸ [ADVOCATES FOR YOUTH: RESEARCH AND RESULTS \(2009\)](#)

Izvori i literatura

Advocates for youth: Research and results (2009). URL: <http://www.advocatesforyouth.org/storage/advfy/documents/fscse.pdf>, pristupljeno dana 23. listopada 2016. godine

Advocates for youth: A selective history of sexuality education in the United States. URL: <http://www.advocatesforyouth.org/serced/1859-history-of-sex-ed>, pristupljeno dana 20. listopada 2016. godine

Hrvatski zavod za javno zdravstvo (HZJZ). Ponašanje u vezi sa zdravljem u djece školske dobi 2009/2010. URL: http://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2013/11/HBSC_10.pdf, pristupljeno dana 20. listopada 2016. godine.

LANDRIPET, I. et al. Changes in human immunodeficiency virus and sexually transmitted infections-related sexual risk taking among young Croatian adults: 2005 and 2010 population-based surveys, (2011.). URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/21853540>, pristupljeno dana 15. listopada 2016. godine

MESIC, V. Povijesni pregled razvoja spolnog odgoja u Hrvatskoj. Vox feminae, 3. srpnja 2016. URL: <http://www.voxfeminae.net/cunterview/politika-drustvo/item/10266-povijesni-pregled-razvoja-spolnog-odgoja-u-hrvatskoj>, pristupljeno dana 15. listopada 2016. godine

MODRIĆ, ŠOH, ŠTULHOFER. Stavovi o cjelovitoj seksualnoj edukaciji u hrvatskim školama. Revija za sociologiju, Vol.41 No.1 Travanj 2011.

PETROVIĆ, L. Seksualni odgoj u hrvatskim školama — seksualna revolucija ili kulturalna evolucija. Pedagogija.hr, URL: <http://www.pedagogija.hr/ekvilibrij/seksualni-odgoj-u-hrvatskim-skolama---seksualna-revolucija-ili-kulturalna-evolucija.html>, pristupljeno dana 20. listopada 2016. godine

Ravnopravnost.gov. Kratak vodič kroz CEDAW - konvenciju o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena. URL: <https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/preuzimanje/biblioteka-ona/Publikacija%20Kratak%20vodi%20c4%8D%20kroz%20CEDAW.pdf>, pristupljeno dana 16. listopada 2016.

ŠTULHOFER, A. Uvođenje seksualne edukacije samo je pitanje vremena, Matica hrvatska, Vijenac 287 (2005)

ŠTULHOFER, A. et al. Seksualnost mladih u Hrvatskoj. Pedagogijska istraživanja 2(2): 327-342; 2005.

ŠTULHOFER, A. et al. Seksualna permisivnost, egalitarnost i odgovornost: longitudinalno istraživanje seksualnosti u kasnoj adolescenciji, 1998–2003. Revija za sociologiju, vol. 35. No.1-2 Lipanj 2004.

TEENSTAR: Sexuality Teaching in the context of adult Responsibility. URL: <http://www.teenstar.hr/>, pristupljeno dana 23. listopada 2016. godine

Udruga Pariter. Opća deklaracija o ljudskim pravima. URL: http://www.pariter.hr/wp-content/uploads/2014/10/opca_deklaracija_o_ljudskim-pravima.pdf, pristupljeno dana 20. listopada 2016. godine

UNESCO: Emerging evidence, lessons and practice in comprehensive sexuality education (2015). URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002431/243106e.pdf>, pristupljeno dana 20. listopada 2016. godine

VLAH, N. Spolni odgoj u školama: Netočne informacije kriju brojne opasnosti, Narodni zdravstveni list, broj 616-617/2011, URL: <http://www.zjzpgz.hr/nzl/69/skole.htm>, pristupljeno dana 15. listopada 2016. godine

Impressum

Autorice

Maša Cek
Marinella Matejčić

Lektorica

Ana Maria Filipović Grčić

Izdavač

Udruga PaRiter
Janeza Trdine 2, Rijeka

Tisak

Grafika Helvetica
Mavri BB, 51216 Viškovo

Dizajn i prijelom

olovka&gumica

Tipografija

Typonine Sans (Typotheque)

www.pariter.hr